

מזל אדר דגים: אין לנו חיים בעולם בלי תורה¹
הכנה לפורים, תשפ"ג

(1) מגילת אסתר – פרק ג, פסוק ז

בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ נִסְכָּן בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמַלְכָּךְ אַחֲשֵׁרֹשׁ הִפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לִפְנֵי הַמֶּן מִיּוֹם לְיוֹם וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֶדֶר.

(2) מדרש אסתר רבה – פרשה ז, סימן יא

בָּא לֹא מְזַל דְּגִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בְּחֹדֶשׁ אֶדֶר, וְלֹא נִמְצָא לוֹ זְכוּת, וְשָׁמַח מִיָּד וְאָמַר אֶדֶר אֵין לוֹ זְכוּת, וּמְזַלֵּו אֵין לוֹ זְכוּת, וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁבַאֲדֶר מֵת מִשָּׁה רַבָּן. וְהוּא לֹא יָדַע שְׁבַשְׁבְּעָה בְּאֶדֶר מֵת מִשָּׁה וּבְשַׁבְּעָה בְּאֶדֶר נוֹלַד מִשָּׁה, וְאָמַר כְּשֵׁם שְׁהַדְּגִים בּוֹלְעִין כֶּף אֲנִי בּוֹלַע אוֹתָן. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְשָׁע, דְּגִים פְּעָמִים נִבְלָעִין וּפְעָמִים בּוֹלְעִין, וְעַכְשָׁיו אוֹתוֹ הָאִישׁ נִבְלַע מִן הַבּוֹלְעִין.

(3) מגילת אסתר – פרק ט, פסוק א

וּבְשָׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא חֹדֶשׁ אֶדֶר בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ אֶשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדַתּוֹ לְהַעֲשׂוֹת בְּיוֹם אֶשֶׁר שִׁבְרוּ אֲבֵי הַיְּהוּדִים לְשָׁלוֹט בָּהֶם וְנִהְפְּאוּ הוּא אֶשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הַמָּה בְּשַׁנְאֵיהֶם.

(4) פיוט "אשר הניא"

אֶשֶׁר הִנִּיא עֲצַת גּוֹיִם, וַיִּפֹּר מִחֲשָׁבוֹת עֲרוֹמִים:
 בְּקוֹם עֲלִינוּ אֶדָם רְשָׁע, נֶצֶר זָדוֹן מִזָּרַע עֲמֶלֶק:
 פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל, כִּי פוֹר הַמֶּן נִהְפָּא לְפוֹרְנוּ:

(5) בראשית (ויחי) – פרק מח, פסוק טז

הַמֶּלֶאֶךְ הִגָּאֵל אֹתִי מִכְּלַדַּע וַיִּבְרָךְ אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתַי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לְרַב בְּקָרֵב הָאָרֶץ.

(6) רש"י (שם)

וידגו. כַּדְּגִים הִלְלוּ שְׁפָרִים וְרַבִּים וְאֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֵטָת בָּהֶם.

(7) בראשית רבה – פרשה צז, סימן ג

מֵה דְּגִים הִלְלוּ גְדֻלֵין בְּמִים כִּיּוֹן שְׁיִוְרְדָת טַפָּה אַחַת מְלַמְעָלָה מְקַבְּלִין אוֹתָהּ בְּצַמְאוֹן כְּמִי שְׁלֹא טַעְמוֹ טַעַם מִים מִימֵיהוֹן, כִּדְ הוּן יִשְׁרָאֵל גְּדֻלֵין בְּמִים בִּתְוֹרָה, כִּיּוֹן שְׁהוֹן שׁוֹמְעִין דְּבַר חֹדֶשׁ מִן הַתְּוֹרָה הוֹן מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בְּצַמְאוֹן כְּמִי שְׁלֹא שָׁמְעוּ דְּבַר תְּוֹרָה מִימֵיהוֹן.

(8) ישורון: מאסף תורני – כרך כו [ניסון, שנת תשע"ב] קונטרס "גבעת פנחס"², עמ' קנב-נג³

הַגַּמִּי בְּגִיטִין פֹּז: (וְכֵן בְּב"ב בְּפ' גַּט פְּשׁוּט) רַב צִיִּיר כּוֹוֹרָא דְהֵיִינוּ כִשְׁהִיה חוֹתֵם שְׁמוֹ הִיה מְצִיִּיר צוֹרֵת דָּג וְעֵי' בִּאֲחֻרוֹנִים שְׁמִבְּאָרִים עֵנִינָה, וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּעוֹד אוֹפֵן. יָדוּע שְׁרַב הִיה גְּדוֹל הַדּוֹר (וְרִש"י בְּמִס' בִּיצָה קוֹרְהוֹ רַבֵּן שֶׁל כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה), הוּא הִיפֵךְ אֶת כָּל בְּנֵי בָבֶל לְבְנֵי תוֹרָה, כְּדֹאֵי בְּגִיטִין ו. מְכִי אֹתִי רַב לְבָבֵל עֲשֵׂה אוֹתָהּ כֹּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל, וְהִרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת תְּפִילִין כּוֹתֵב אִמְרוֹ עֲלִיו עַל רַב שְׁכַל יָמָיו לֹא הִלֵּךְ ד' אֲמוֹת בְּלֵי תוֹרָה וּבְלֵי צִיצִית וּבְלֵי תְּפִילִין. וְאֵע"פ שְׁהִיה גְּדוֹל כ"כ אֵע"פ מוֹבָא בְּסִנְהֶדְרִין דָּף ה', אִמְרו רַב שְׁמֵנָה עֲשֵׂרֵה חֲדָשִׁים גְּדֻלְתִּי אֲצֵל רוּעֵי בְּהֵמָה, וּמִטְרָתוֹ הִיה לְלַמּוֹד הַנֶּפֶק"מ בֵּין מוֹם עוֹבֵר לְמוֹם קְבוּעַ, וְזֶה אוֹלֵי פְתָרוֹן חֲתִימָתוֹ, שְׁחִזוּ"ל אִמְרו (וּמוֹבָא בְּמִדְרַשׁ פ' וִיחִי) לְמָה נִמְשָׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְדָגִים... וְכֵן יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִאֲמוֹרָא רַב אֶף עַל פִּי

¹ שבילי פנחס על פורים ומגילת אסתר – מאמר יח (ר' פנחס פרידמאן שליט"א) [מהדורה חדשה, תשע"ד]

² לזכרו של הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל

³ מילי דזכרון מאת ר' משה יעקב קאננער שליט"א (בעמח"ס שפתי מלך ועוד)

שהיה גדול הדור היה מוכן בשביל הלכה אחת של הבחנת מומין להקריב מעצמו ולהסתובב בין רועי בהמה שהם פסולים לעדות, והכל משום צמאנו לעוד הלכה של תורה, ולכך בחתימתו שהוא עצמאית של האדם, חתם בצורת דג שהרי הוא ממש התנהג כמו דג...

9) מסכת עבודה זרה דף ג:

אמר רב יהודה אמר שמואל מאי דכתיב "ותעשה אדם פדגים הים, פֶּרְמֵשׁ לֹא־מִשַּׁל בּוֹ" (חבקוק א, יד) - למה נמשלו בני אדם כדגים הים? לומר לך מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים.

10) מסכת ברכות דף סא:

תנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו: עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות? אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה — לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו, אנו מתיראין, במקום מיתתנו — על אחת כמה וכמה. אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שפנתוב בה: "כי הוא חייך וארץ ימיד", כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה — על אחת כמה וכמה!

11) טור – אורח חיים, סימן רצ [בשם המדרש]

כדאיתא במדרש אמרה תורה לפני הקב"ה: רבש"ע, כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו, ואני מה תהא עלי? אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך.

11) מסכת שבת דף פו:

ודכולי עלמא, בשבת ניתנה תורה לישראל.

12) מסכת שבת דף פח:

"ויתיצבו בתחתית החר", אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שפכה הקדוש ברוך הוא עליהם את החר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו — שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעה רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב: "קיימו וקבלו היהודים" — קיימו מה שקיבלו כבר.

13) רש"י (שם)

בימי אחשורוש - מאהבת הנס שנעשה להם.

14) בני יששכר – מאמרי חודש אדר, מאמר ד, אות א

על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור וכו' מהראוי לתת לב מה נשתנה קריא' שם המועד הזה מן כל השמות של כל המועדים שהשמות של כל המועדים נקראים על שם הנס היינו חג הפסח ע"ש הפסח והדילוג וכן השם הנקרא בתורה חג המצות על שלא הספיק בצקם של אבותינו וכו' ואכלו מצות חג הסוכו' כי בסוכות הושבתי את ב"י וכו' וכן הוא מהראוי שיהיה המועד נק' על שם הישועה והנס ולא ע"ש השעבוד והיסורין והצר' לשונאי ישראל ובכאן ותהי להיפך קראו שם המועד פורים ע"ש הפור אשר הפיל המן פור הוא הגורל להרע לישראל.

15) מסכת תענית דף כט.

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: כשם שמשנכנס אב ממצטין בשמחה — כך משנכנס אדר מרבין בשמחה.

16) מסכת תענית דף ל.

ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות... משום שנקאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".

17) מסכת נדרים דף פא.

דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב: "מי האיש החכם ויבן את זאת" — דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב: "ויאמר ה' על עזבם את תורתך וגו'". היינו "לא שמעו בקולי", היינו "לא הלכו בה"! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה.

18) שלחן ערוך – אורח חיים, סימן מז, סעיף א [דיני ברכת התורה]

ברכת התורה צריך לזוהר בה מאוד.

19) ט"ז (שם, ס"ק א)

...וז"ש על עזבם את תורתך ולא שמעו בקולי ועל השנית דהיינו סילוק התורה לפי שלא הלכו בה שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה כמ"ש על בחקותי תלכו ע"מ שתהיו עמלים בתורה משא"כ באותם שלומדים ד"ת מתוך עונג ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם...

20) פרי צדיק – פורים, אות ב (ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע)

לעשות אותם ימי משתה ושמחה. העיקר בימים האלה המשתה והוא עפמ"ש (זח"ג רעא ב) לכו לחמו בלחמי דא אורייתא דבכתב ושתו ביין מסכתי דא ינא דאורייתא דבעל פה. ועיקר קטרוג המן נתעורר על ידי שהגיע אז זמן התפשטות תורה שבעל פה. וכמו שזכו אחר כך לאור תורה שבעל פה שנקראת אורה וכמ"ש (שבת פח.) הדר קבלוה בימי אחשורוש והיינו התורה שבעל פה שע"ז היה הכפיית ההר כגיגית.

21) ישעיה – פרק א, פסוק כז

ציון במשפט תפדה [=1076] ושביה בצדקה [=524].
תלמוד ירושלמי תלמוד בבלי